

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 4 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 4 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMEP 4

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 4

TOHKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№4 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-4>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudonazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

IQTISOD

- 1. Odilbekova Xonimjon Jahongir qizi. Rudenko Inna Yurevna.**
 QATTIQ MAISHIY CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH:
 XORIJIY TAJRIBA VA O‘ZBEKISTON UCHUN ISTIQBOLLAR.....8
- 2. S.M.Raximova. V. M. Baxtiyarova.**
 RAQAMLI TRANSFORMATSIYALASHUV JARAYONIDA TIBBIY XIZMATLAR
 KO‘RSATISHNI MOLIYALASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI.....13
- 3. S. Allayarov.**
 MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA STARTAP LOYIHALARDAN
 FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI.....16
- 4. Matyoqubov Arslonbek G'ayrat o'g'li.**
 EKSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING MINTAQA
 RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA’SIRI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....20
- 5. Matkarimov Feruz Bekturdiyevich.**
 MINTAQA TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARINING GLOBAL BOZORDA
 RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI.....27
- 6. Yulduz Yaqubova Raimovna.**
 OZIQ-OVQAT SANOATIDA TEXNIKA TARAQQIYOTI, INNOVATSION
 TRANSFORMATSIYA VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....33
- 7. Masharipova Xosiyat Matrasulovna. Xalbayeva Maftuna.**
 XORAZM VILOYATI IQTISODIYOTIDA EKOLOGIK OMILLAR VA BARQAROR
 HUDUDIY RIVOJLANISH MASALALARI.....38
- 8. Sattarova Dilfuza Dilshodbekova.**
 O‘ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY
 ASOSLARINING YARATILISHI.....43
- 9. Ismailova Gulruh Faxriddinovna.**
 INSON KAPITALIGA INVESTITSIYALAR VA HUDUDIY IQTISODIY NOMUTANOSIBLIK:
 MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI.....48
- 10. Jumaniyazova Sharifa Rashidovna.**
 TURISTIK MAHSULOTLAR BOZORIDA MARKETING STRATEGIYALARINI
 RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....54
- 11. Li Yang.**
 EDIGITAL SILK ROAD AND SUSTAINABLE TOURISM: ANALYZING THE ADAPTATION
 OF CHINESE DIGITAL PLATFORMS IN UZBEKISTAN.....58
- 12. Sharipova Asaloy. Rudenko Inna Yurevna.**
 THE EFFECTIVENESS OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN WATER RESOURCE
 MANAGEMENT.....64

13. Турдиева Якитжан Хайитбаевна.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЁРСТВА (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН).....68

14. Djumaniyazov Farruxbek Abdulla o'g'li.

XORAZM VILOYATIDA IQLIM O'ZGARISHI VA INSTITUTSIONAL OMILLARNING MINTAQAVIY BARQAROR EKOLOGIK-IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....72

TARIX

1. Дилафруз Ийманова Абдиманнобевна.

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КАДРЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ, МОДДИЙ АҲВОЛИ: МУАММОЛАР ВА САБОҚЛАР (1925-1941 ЙИЛЛАР).....79

2. Ahmadjonova Inobat Baxodir qizi.

MOHENJO-DARO VA HARAPPA SIVILIZATSIYALARINING PAYDO BO'LISHI VA TARAQQIYOTI.....88

3. Otamuradova Roviyajon Olimboyevna. Joldasova Ozoda Ergash qizi.

MUSTAQILLIK YILLARIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH, VATANIMIZNING QADIMIY VA BOY TARIXINI O'RGANISH.....92

4. Saotboyev Rahmatjon Madamin o'g'li.

XORAZM VOHASIDA IBTIDOIY SAHNAVIY UNSURLAR VA MAROSIMIY TOMOSHALAR: IJTIMOIIY-MADANIY VA TARIXIY ASOSLAR.....95

5. Саидов Шавкат Жумабаевич.

XX АСРНИНГ ХАЛҚАРО МАЙДОНДА ТАН ОЛИНИШИДА БОБООХУН САЛИМОВНИНГ ЎРНИ.....100

6. Salayev Umrbek Kadambayevich.

QUYI AMUDARYO HUDUDIDA TOSH VA NEOLIT DAVRLARIDA IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNING SHAKLLANISHI.....106

7. Safarov Tolib Todjiyevich.

XIVA XONLIGIGA KO'CHIB KELGAN TURKMAN URUG'LARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR.....111

8. Atadjanova Dilnoza Ganiyevna.

JANUBIY XORAZM HUDUDINING ARXEOLOGIK TADQIQOTLARDA O'RGANILISH TARIXI.....116

FILOLOGIYA

1. Xusainova Shaxnozabonu Ergashevna.

ABU RAYHON BERUNIYNING "OSOR UL-BOQIYA" ASARI VA UNING INGLIZ TILIGA TARJIMASIDA SHARQ RUHI HAMDA KONTEKSTUAL O'ZIGA XOSLIKNI SAQLASH..121

2. B.Q. Sapayeva.

O'ZBEK TILI GEMERONIMLARINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI.....125

- 3. Sobirova Gulasal Zokir qizi.**
THEORETICAL APPROACH TO LINGUISTIC-COGNITIVE APPROACHES IN MODERN LINGUISTICS.....129
- 4. Mokhinur Murodova Azamat qizi.**
ABBREVIATION AND INTERNET SLANG USAGE AMONG MDIST STUDENTS IN VIDEO GAMES AND ONLINE CHATS.....136
- 5. Yusupova Soxiba Islombek qizi.**
INGLIZ VA O‘ZBEK BOLALAR SHE’R VA QO‘SHIQLARIDA EMOTSIONAL BO‘YOQDOR SO‘ZLAR.....143
- 6. Sarodbekov Sherzodbek Saforboyevich.**
BADII ASAR USLUBINI QAYTA TIKLASHDA MUTARJIM MAS’ULIYATI (E. HEMINGWAYNING “TO HAVE AND HAVE NOT” ASARI VA UNING TARJIMASAI MISOLIDA).....147

PEDAGOGIKA

- 1. Rajabov Shaxzodbek Baxrom o‘g‘li.**
UMUMIY PEDAGOGIK TAYYORGARLIK JARAYONIDA BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHISINING BADIY MAHORATINI OSHIRISH.....153
- 2. Davletov Mayliboy Yusupovich.**
O‘ZBEK CHOLG‘U IJROCHILIGI TARIXINI O‘RGANISH ORQALI TALABALARNING MUSIQIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI.....161
- 3. Abdirimova Shoxsanam Xudayberganovna.**
VERIFIKATSIYA TAMOYILINING PEDAGOGIK JARAYONDAGI MOHIYATI.....166
- 4. Allamuratova Xurliman.**
TA'LIM KONSEPSIYASINING MOHIYATI VA METODIKADAGI O‘RNI.....170
- 5. Sharipov Allabergan Kamilovich.**
JISMONIY TARBIYA VA SPORT YO'NALISHI BITIRUVCHILARINING KASBIY-PEDAGOGIK TAYYORGARLIK DARAJASINI ISH BERUVCHILAR BAHOSIGA KO'RA TAHLIL QILISH: SO'ROVNOMA ASOSIDA EMPIRIK TADQIQOT.....176
- 6. Jammатов Jasurbek Sharipovich. Komilova Olima Allabergan qizi.**
TAYYORGARLIK DARAJASINI KROSS-FIT MASHG‘ULOTLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: DOLZARBLIK VA ISTIQBOLLAR.....183
- 7. Ким Татьяна Сергеевна.**
СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ИЕРОГЛИФИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКЕ...189

PSIXOLOGIYA

- 1. Jumaniyazova Ilmira Kamiljanovna. Sobirova Xosiyat Rustambekova.**
BOSHLANG‘INCH SINIF O‘QUVCHILARNING XOTIRASINING NEYROPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....195
- 2. Xashimova Sayyora Xolmuradovna.**
IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARDA EMOTSIONAL ZO‘RIQISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....199
- 3. Allayarov Dilshod Raximboy o‘g‘li.**
ERKIN KURASHCHILARDA MUSOBAQA OLDI EMOTSIONAL HOLATLARINING MOTIVATSION JARAYONLARGA TA’SIRI.....203

Ahmadjonova Inobat Baxodir qizi
O'zbekiston Milliy Universiteti Tarix fakulteti 2-kurs talabasi

MOHENJO-DARO VA XARAPPA SIVILIZATSIYALARINING PAYDO BO'LISHI VA TARAQQIYOTI

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20157274>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Mohenjo-Daro va Xarappa sivilizatsiyalarining paydo bo'lishi hamda taraqqiyot bosqichlari ilmiy asosda yoritiladi. Mohenjo-Daro va Xarappa jamiyatida me'morchilik, yozuv, diniy e'tiqodlar va boshqaruv tizimining o'ziga xos jihatlari ochib beriladi. Maqolada sivilizatsiyaning inqiroz sabablari haqidagi ilmiy qarashlar ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari qadimgi Hind sivilizatsiyasining jahon tamadduni tarixidagi o'rni va ahamiyatini aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Mohenjo-Daro, Xarappa, Hind vodiysi sivilizatsiyasi, qadimgi Hindiston, shaharsozlik, irrigatsiya tizimi, drenaj inshootlari, savdo aloqalari, hunarmandchilik, yozuv, madaniyat, sivilizatsiya inqirozi

Abstract: This article examines the emergence and development of the Mohenjo-Daro and Harappa civilizations on a scientific basis. The specific features of architecture, writing, religious beliefs, and governance in Mohenjo-Daro and Harappa society are highlighted. The article also considers scholarly views on the causes of the civilization's decline. The results of the research contribute to understanding the role and significance of the ancient Indian civilization in the history of world civilization.

Keywords: Mohenjo-Daro, Harappa, Indus Valley Civilization, Ancient India, urban planning, irrigation system, drainage structures, trade relations, handicrafts, writing system, culture, decline of civilization.

Аннотация: В данной статье на научной основе рассматриваются вопросы возникновения и развития цивилизаций Мохенджо-Даро и Хараппы. Раскрываются особенности архитектуры, письменности, религиозных верований и системы управления в обществе Мохенджо-Даро и Хараппы. В статье рассматриваются научные взгляды на причины упадка данной цивилизации. Результаты исследования способствуют определению места и значения древнеиндийской цивилизации в истории мировой цивилизации.

Ключевые слова: Мохенджо-Даро, Хараппа, цивилизация долины Инда, Древняя Индия, градостроительство, ирригационная система, дренажные сооружения, торговые связи, ремесленничество, письменность, культура, упадок цивилизации.

Kirish. Hindiston qirg'oqlari kam parchalangan, past, qumli. Asosan, Hindiston yarim orol va Hind-Gang tekisligida joylashgan; Himolay va Qoraqurum tog'larining bir qismini o'z ichiga olali. Hindiston hududining 3/4 qismi tekislik va yassitog'lik. Hindiston yarim orolning deyarli hammasini Dekan yassitog'ligi egallagan (sharqqa tomom 900 m dan 300 m gacha pasayib boradi).

Hindiston yarim orol shimolida allyuvial Hind-Gang tekisligi joylashgan. Yer sathidagi eng baland tog' tizmasi – Himolay (Hindistonda balandligi 8126 m, Nangaparbat tog'i) va Qoraqurum tog'lari Hindistonni shimolidan to'sib turadi. Hindistonda foydali qazilmalardan toshko'mir, temir rudasi, titan, oltin, tabiiy gaz, marganets, xromit, boksit, olmos, qimmatbaho toshlar, mis, neft, slyuda, qo'rg'oshin konlari bor[1]. Iqlimi, asosan, tropik iqlim, shimolida tropik mussonli iqlim. Iyun – oktyabrda issiq va nam, noyabr— fevralda quruq, salqin, mart-mayda juda issiq va quruq iqlim.

Adabiyotlar tahlili va metodlar: Xarappa madaniyati ochilishiga qadar ayrim olimlar Hindistonda madaniyat boshqa Sharq mamlakatlaridan keyin vujudga kelgan, Hindiston madaniyatini boshqa qabilalar olib kelgan degan fikrda edilar. Yana uchinchi toifadagi olimlar qadimgi hind madaniyati Sharqning boshqa madaniyatlaridan orqada qolib, ulardan ajralib qolgan degan mulohazalarni ilgari suradilar. XX asrning 20-yillarida Xarappa madaniyatining kashf etilishi va uni tadqiq etish Qadimgi Hind sivilizatsiyasining boy va o'ziga xos tarixiy davriga rivoj va yuksalish yo'lini ochib berdi. Xarappa madaniyati o'sha Hind vodiysi sivilizatsiyasi deb nom oldi. Mana, yaqin bir asrdan buyon bu madaniyat yodgorliklarini qazish ishlari tinmay davom etmoqda. Protohind sivilizatsiyasi muammolariga bag'ishlangan asarlar soni 1971-yilda 1500 tadan oshib ketgandi. Uni o'rganishning avvalgi bosqichi Xarappa va Moxenjo-Daro kabi yodgorliklarning ochilishi bilan bog'liqdir[2].

1856-yili ingliz arxeologi tomonidan hozirgi Pokistonning Sahival shahridan 27 km janubi-sharqda joylashgan Xarappa yaqinidagi tepaliklarda noma'lum yozuvli muhr va bir nechta kremniy plastinka likopchalar topadi. Oradan ma'lum vaqt o'tib, 1921-yilda hind arxeologi R. B. Saxni Xarappa tepaliklarda dastlabki qazish ishlarini boshlaydi. Ana shu yil fanda Xarappa sivilizatsiyasining ochilish yili bo'ldi. 1923–1925 va 1926–1934-yillarda bu ishlarni M. S. Vate tomonidan, 1937- yilda K. N. Shastri tomonidan davom ettirildi. Xarappa ochilishi bilan bir paytda, 1922-yili boshqa hind olimi R. D. Banerji Shimoiy Sindning Larkan shahar yaqinidagi Moxenjo-Daroda dastlabki temir davri madaniyatining qoldiqlarini topdi topdi. Moxenjo-Daro sindxi tilida "O'liklar tepaligi" ma'nosini beradi. R.D.Banerji 1922-yildan 1927-yilgacha, keyinroq esa M.S.Vate va K.N.Diksit tadqiqot olib borganlar. Ushbu materiallarni chop ettirgan mashhur arxeolog Djon Marshall qazish ishlariga rahbarlik qilgan. Unga hind olimi N.Majumdor ham hamrohlik qildi[3]. Xarappa madaniyatini o'rganishdagi yangi bosqich Hindiston va Pokiston mustaqillikka erishganidan keyin boshlandi. Pokistonlik arxeologlar boshqa yodgorliklarni ham o'rgandilar.

Bulardan 1955-1957-yillarda tadqiqotchi olim F.A.Xon Moxenjo-Darodan (Hind daryosidan) 64 km uzoqlikda Kot Dijida qazish ishlarini olib bordi. Ilk bor Xarappa qatlamlarida Kot-Diji shahrining aylanma devorlari va arxitekturasi topildi. Shuningdek, 1959-1961 yillarda fransuz arxeologlari ham katta kashfiyotlar qilishdi. Bu yillarda bir qancha yangi Xarappa madaniyati yodgorliklari topildi. Manzillar soni shunchalik oshdiki, hozirga kelib yuzlab manzilgohlar xaritaga kiritilishi mumkin bo'lib qoldi. Qazish ishlari keng maydonda olib borildi. Kalibangan, Latzal, Rangpur, Xarappa madaniyatini ochish va o'rganish favqulodda katta ilmiy ahamiyatga egadir. 4000 yil oldin bu yerda butun dunyo sivilizatsiyasi Mesopotamiya va qadimgi Misr kabi rivojlangan madaniyat o'choqlaridan qo'shimchaydigan va ba'zi jihatlari bilan ulardan yuqori turuvchi shahar madaniyati mavjud edi. Qadimgi yodgorliklarni ochilishigacha aksar tadqiqotchi olimlar Hindiston bronza keng ishlatilgan sivilizatsiyani bilmagan, u qadimgi Sharqning boshqa davlatlaridan mustahkam devor bilan ajratilgan va ulardagi rivojlanish ko'p jihatdan orqada qolgan deya fikr edilar.

Hattoki shu madaniyat bilimdoni Mortimer Uiller ham sivilizatsiya g'oyasi Hindistonga G'arbdan kelgan deb hisoblagan edi. Biroq hamma olimlar ham bu fikrni ma'qullamaganlar. Masalan, J.Nepy "Hindistonning kashf etilishi" asarida Jon Mapshallning quyidagi fikrini keltiradi: "Moxenjo-Daro ham, Xarappa ham, doimo mavjud bo'lgan, ming yillar davomida yaratilgan ko'p asrlik sivilizatsiyadir". Tan olish kerakki, Hindiston Eron, Markaziy Osiyo, Mesopotamiya va Misr qatori qadim sivilizatsiyasi rivojlangan. Erta Xarappan Ravi bosqichi, yaqin Ravi daryosi nomi bilan atalgan. Bu tog'li dehqonlar asta-sekin o'z tog' uylari va pasttekislikdagi daryo vodiylari o'rtasida ko'chib o'tganda boshlangan va g'arbdagi Ghaggar-Hakra daryosi vodiysida aniqlangan

Hakra fazasi bilan bog'liq bo'lib, Kot Diji fazasidan (2800 -yil) oldinroq bo'lgan. Mil.avv.2600-yil, Xarappan Pokistonning Sind shimolidagi Mohenjo-daro yaqinidagi joy nomi bilan atalgan. GShaffer va D.A.Lixtenshteynning ta'kidlashicha, yetuk Xarappa sivilizatsiyasi "Hindiston va Pokiston chegaralaridagi Gaggar-Hakra vodiysidagi Bagor, Hakra va Kot Diji an'analari yoki "etnik guruhlari"ning uyg'unlashuvi" edi[4].

Mil.avv.1900-yillarda asta-sekin tanazzul belgilari paydo bo'la boshladi va mil.avv.1700-yillarda shaharlarning aksariyati tashlab ketilgan. Yaqinda Xarappa saytidan olingan inson skeletlari o'rganilganda, Hind sivilizatsiyasining oxiri odamlar o'rtasidagi zo'ra-vonlik va yuqumli kasalliklarning ko'payishini ko'rsatdi, moxov va sil kabi yuqumli kasalliklarning ko'payishini ko'rsatdi.Tarixchining fikricha,Upinder Singxning so'zlariga ko'ra, "kechki Xarappan bosqichi taqdim etgan umumiy rasm shahar tarmoqlarining parchalanishi va qishloq tarmoqlarining kengayishidan biridir". Kechki Xarappa davrining kulollari "yetuk Xarappa kulolchilik an'analari bilan bir oz davomiylikni ko'rsatadi", lekin ayni paytda o'ziga xos farqlar bilan tavsiflanadi. Ko'pgina saytlar bir necha asrlar davomida ishg'ol qilinishda davom etdi, garchi ularning shahar xususiyatlari pasayib, yo'qoldi. Ilgari tosh og'irliklar va ayol haykalchalari kabi odatiy artefaktlar kamdan-kam uchraydi. Geometrik naqshli dumaloq shtamp muhrlari mavjud, ammo ular yo'q sivilizatsiyaning etuk bosqichi-ni tavsiflovchi Indus yozuvi yo'q. Skript kamdan-kam uchraydi va sopol parchalari[5] bilan chegaralangan.

Tahlil va natijalar: Ingliz olimi A. Djemenning aytishicha, qadimdan birorta boshqa sivilizatsiya, hatto Rim ham bunday tizimga ega bo'lmagan. Xarappa va Moxenjo-Daro qo'rg'oni yaqinida arxeologlar bir xonali inshootlarni topdilar. Olimlarning fikricha, bu xonalarda aholining xizmatchilari va kambag'allar yashagan. Mashhur hind olimi matematik, astronom, tarixchi, arxeolog, antropolog D.Kosambi qadimgi Hindistondagi shahar qurilishiga katta baho berib, shunday yozadi: "Tarixda biror boshqa joyda bundaylik murakkab va takomillashgan shahar qurilishi tizimini uchratmaymiz. Hatto Misr shaharlari ham me'morchilik jihatidan bunchalik ko'zga tashlanmaydi[6].

Qadimda biror bir mamlakat Misr, Mesopotamiya yoki G'arbiy Osiyoning boshqa mamlakatlari Moxenjo-Daroning keng turar joylari, hammomalari bilan teng kelolmaydi. Shu mamlakatda tafakkur va e'tibor ehmollar, maqbaralar, shohona saroylar qurishiga sarflangan. Oddiy xalq esa o'z hayotini iloji boricha yaxshi yuritib kelgan. Hind vodiysida esa aksincha bo'lgan. Bu yerda birinchi bo'lib oddiy xalqqa qulaylik uchun qurilgan.Aholining kundalik hayoti. Hind vodiysi Sharqdagi eng qadimgi dehqonchilik markazlaridan biri bo'lgan.

Shuning uchun bu yerda aholining ko'pchiligi qisman dehqonchilik bilan shug'ullangan. Ular har xil madaniy boshqoli o'simliklar yetishtirganlar[7] Topilmalardan shundan guvohlik beradiki, u yerda bug'doyning 2 xil navi, arpa, suli, no'xot, kungut, paxta va qovun ekilgan. Bu yerli aholi asosan dehqonchilik bilan shug'ullanganini ko'rsatadi. Daryo bo'yida yashovchi aholisi esa ko'proq baliqchilik bilan kun kechirgan. Arxeologlar topgan ashyolar yerda baliq ovlash uchun ishlatilgan to'rlar va ilg'orlar borligini ko'rsatgan. Xarappa aholisi go'sht, sabzavot, echki, cho'chqa va parranda ham boqishgan. Ular, hatto fillarni ham qo'lga o'rgatganlar. Xarappa madaniyatida bronza davriga taalluqli.

Xulosa: Mohenjo-Daro va Xarappa sivilizatsiyalari qadimgi dunyo tarixida eng rivojlangan va mukammal shahar madaniyatlaridan biri hisoblanadi. Ular miloddan avvalgi III–II ming yilliklarda Hind vodiysida shakllanib, yuksak darajadagi shaharsozlik, irrigatsiya tizimi, savdo aloqalari va hunarmandchilik bilan ajralib turgan. Ushbu sivilizatsiya aholisi rejalashtirilgan shaharlar qurish, mustahkam drenaj tizimlarini yaratish hamda uzoq hududlar bilan savdo qilish orqali o'z davri uchun yuqori taraqqiyot bosqichiga erishgan.Arxeologik topilmalar Mohenjo-Daro va Xarappa jamiyatida yozuv, diniy e'tiqodlar va ijtimoiy boshqaruv tizimi mavjud bo'lganini ko'rsatadi. Bu esa Hind vodiysi sivilizatsiyasining murakkab va tashkil topgan jamiyat bo'lganidan dalolat beradi. Uning inqirozi sabablari to'liq aniqlanmagan bo'lsa-da, tabiiy iqlim o'zgarishlari, daryo o'zanlarining siljishi va iqtisodiy omillar asosiy sabablar sifatida ko'rsatiladi.

Umuman olganda, Mohenjo-Daro va Xarappa sivilizatsiyalari jahon tamadduni tarixida muhim o‘rin egallaydi hamda insoniyatning qadimgi madaniy merosi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

- 1.Wheeler, Mortimer. The Indus Civilization. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.– B. 45–67.
- 2.Kabirov A. Qadimgi Sharq tarixi. -T.:Fan, 1998. – 264-266 b
- 3.Kenoyer, J. Mark. Ancient Cities of the Indus Valley Civilization. Oxford University Press, 1998.78-95
- 4.Possehl, Gregory L. The Indus Civilization: A Contemporary Perspective. AltaMira Press, 2002..- 114-130 b
- 5.Wright, Rita P. The Ancient Indus: Urbanism, Economy, and Society. Cambridge University Press, 2010.W 156-175 b
- 6.Marshall, John. Mohenjo-Daro and the Indus Civilization (3 volumes). Arthur Probsthain, 1931.16-45 b
- 7.Rahmon I. Arxeologiya. Toshkent : Fan nashriyoti. 100-102 b

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].